

РОЛЯТА НА КУЛТУРАТА ВЪВ ВЪНШНАТА ДЕЙНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

д-р Александра Костова
проф. д.ик.н. Стоян Денчев

Фактът, че културата обхваща всички сфери на човешкия живот и играе основна функция за определяне функционирането на обществата и икономиките, има важни последиствия върху външните отношения и начина, по който те се водят. Културата е неизменна част от стратегическата цел на Европейския съюз за постигане на просперитет, солидарност и сигурност на международната сцена, осигурявайки си наред с това по-силно присъствие на тази сцена. Във връзка с това културата се интегрира постепенно в т. нар. „обществена дипломация“ на ЕС, а от друга – е част от усилия на съюза като донор за намаляване на бедността в световен мащаб.

1. Културата в дипломацията на Европейския съюз

„По дългия път на историята се оказва, че да накараш хората да разберат мислите, ти носи много по-голяма сигурност от това да изпратиш още една подводница” – Уилям Фулбрайт

След събитията в Ню Йорк от 2001 г. ЕС започна да полага по-активни усилия за интегриране на културата и културния диалог във взаимоотношенията с външния свят, активизирайки по тази линия сътрудничеството си с редица страни, групи страни и международни организации като ЮНЕСКО. Културата започна все по-ясно да се осъзнава като начин за споделяне на европейски ценности, сред които спазване на човешките права, многообразието и равенство, както и като предпоставка за взаимно разбирателство.

В края на 2008 г. Съветът на Европейския съюз прие заключенията относно насърча-

ването на културното многообразие и междукултурния диалог във външните отношения на Съюза и на неговите държави-членки, които обаче останаха без конкретни последиствия.

Влезният в сила през 2009 г. Лисабонски договор създаде необходимите предпоставки за постигане на стратегическа и оперативна последователност във външните отношения на ЕС, включително посредством умело направляване на външното въздействие на вътрешните политики. Във връзка с това, през 2010 г. усилията за по-структурирано и целенасочено използване на ролята на културата във външните отношения на ЕС получиха нов тласък. Първата европейска институция, която даде посока на тези усилия, бе Европейският парламент, който през май 2011 г. въз основа на доклада на холандската евродепутатка Marietje Schaake от Комисията по култура и образование, прие резолюцията относно културните измерения на външните дейности на Европейския съюз¹. Чрез резолюцията Европейският парламент не само очерта необходимостта от пълноценно използване на културата във външните дейности, но и предложи конкретни мерки и всеобхватен подход по проблематиката. Европейските депутати настояха „културната дипломация“ да се използва по-активно като средство за насърчване на демократичните ценности и процеси, за постигане на разбирателство, растеж и приобщаване. За тази цел Парламентът призова настоящия „разпокъсан“ подход на ЕС във външните измерения на културата да бъде заменен със съгласувана и всеобхватна стратегия, която да бъде неразривна част от работа на ЕСВД и останалите институции, да

бъде отчетена във всички външни политики на Европейския съюз и вътрешните такива с външни измерения (развитие, търговия, разширяване). Европейските депутати призоваха за отделянето на бюджет от 500 000 евро за подготвителни дейности в това направление.

Европейската комисията възложи изпълнението на тези „подготвителни действия“ на консорциум от европейски културни институции². Екипът по проекта проведе серия от обществени консултации и „картографира“ съществуващите ресурси и подходи по отношение на културата във външните отношения на общо 54 страни от ЕС и неговите източни, южни и стратегически партньори. На 7 и 8 април 2014 г. в Брюксел се проведе заключителната конференция за представяне и обсъждане на резултатите от тези подготвителни действия, които бяха обособени в конкретни насоки и препоръки за въвеждане на стратегически подход към културата във външните отношения на ЕС. В събитието участваха представители на Европейския парламент, Европейската служба за външна дейност, граждански организации и културни институции. Комисарят по въпросите на образованието, културата, многоезичието и младежта Андрула Василиу посочи в своето изказване³, че през XXI век „меката сила“ на Европа се състои в това да използва на глобалната сцена собствения си опит от успешно управляване на културното многообразие. Сред отправените въз основа на инициативата препоръки са: пълноценно сътрудничество в трети страни между културните институти и културните аташета от държавите-членки на ЕС; изпращане на експерти по култура към делегациите на ЕС; стимулиране на сътрудничеството между европейски градове с такива от държавите-партньори; осигуряване на целево финансиране за културни дейности във външните отношения и др.

2. Културата в донорските усилия на ЕС за постигане на устойчив икономически растеж

„Ние навлизаме в критична фаза на предефиниране на устойчивото развитие в него-

вите три стълба – икономически, екологичен и социален. Културата е в сърцето на всеки от тях” – Ирина Бокова⁴.

Въпреки сполетялата го през последните години финансова и икономическа криза, ЕС и неговите държави-членки предоставят над половината от официалната помощ за развитие (ОПР) в света, като само през 2012 г. тя достига 55 млрд. евро⁵. В периода 2007–2012 г. средно 94% от цялата външна помощ на ЕС се отчита като официална помощ за развитие, като общото финансиране от ЕС за културата в рамките на европейската политика за развитие и инструментите за външна помощ е над 200 млн. евро, което представлява увеличение от над 100% в сравнение с предходни програмни периоди⁶. Тенденцията се запазва и за настоящия програмен период до 2020 г., като само програма „Творческа Европа“, до която имат достъп и граничещите с ЕС развиващи се страни, е получила увеличение с около 9%. Културното измерение на помощта е вплетено във всички инструменти за външна помощ и Европейския фонд за развитие, включително под формата на хоризонтални тематични програми (напр. „Инвестиции в хората“ на Инструмента за сътрудничество за развитие, където специално за култура в периода 2007–2013 г. ЕС бе предвидил средства в размер на 50 млн. евро). Европейският съюз създаде и редица тематични програми на регионален принцип или такива, насочени към определени стратегически партньори, например „Култура+“ и „Филм“ за развиващите се страни от Африка, Карибите и Тихия океан, Регионалната програма за културно сътрудничество в рамките на Източното партньорство или действащия в периода 2009–2012 г. и подкрепен с бюджет от близо 7 млн. евро Специален фонд за Мексико (Mexico Cultural fund II).

Културата не е сред договорените през 2000 г. осем Цели на хилядолетието за развитие (ЦХР), но е неделима част от усилията за тяхното постигане. Ето защо културата се отчита като елемент, който следва да бъде

вплетен в рамката по развитие за периода след 2015 г., а именно – Целите за устойчиво развитие (ЦУР). Поради водещата си роля в международен план, ЮНЕСКО полага значителни усилия в тази посока, които се подкрепят активно от ЕС, включително финансово.

На европейско равнище културата се използва както като цел, така и като средство в донорските усилия на ЕС и неговите държави-членки за постигане на устойчив растеж, мир и помирение, за формиране на приобщаващи общества в развиващите се страни.

Културата като цел на помощта: В контекста на международните договорености Съюзът съдейства на своите партньори в усилията им да опазват, разпространяват и насърчават културното многообразие на местно и национално ниво. Много стратегии за сътрудничество за развитие включват като приоритет създаването и обмена на знания и кул-

тура, а към някои двустранни споразумения в областта на развитието и търговията ЕС често пъти добавя и протоколи относно сътрудничеството в областта на културата. ЕС поддържа и политически диалог в областта, особено добре институционализиран със стратегически партньори като Мексико, Индия и Китай.

Достъпът до културните програми на ЕС е също доказало се средство в помощ на развитието и осъществяването в трети страни реформи, което доведе и до нарастване участието на тези страни в програмите на ЕС. Особено важно е това по отношение на граничните с ЕС държави в Югоизточна Европа (политиката за разширяване) и неговите източни съседи (Източното партньорство).

Външното измерение на културата се подпомага от ЕС и като междусекторен въпрос, а именно – през призмата на социалното включване и свободата на изразяването.

Примери: проведено от ЮНЕСКО изследване⁷ показва, че през 2010 г. в Еквадор формалните и частни културни дейности са допринесли за формирането на 4,76% от БНД. За същата година данните сочат, че 2,64 % от общото заето население на страната е ангажирано в свързани с културата дейности, като над 60% от тях са били жените. За сравнение творческият и културен сектор се отъждествява с 4,5% от европейския БНД и 8 млн. работни места.

Културата като средство в усилията на ЕС за постигане на устойчив растеж: Културните измерения на европейската помощ се използват и като средство за постигане на редица цели, включително и някои цели на дипломатия, например – за укрепване на гражданското общество, за насърчаване процесите на демократизация и добро управление, за развитието на личностни умения и утвърждаване правата на човека и основните свободи⁸ в развиващите се страни. Нарастващото взаимодействие между хората от различни културни среди се разглежда от ЕС като принос за изграждането на общ набор от универсални ценности. Така например закрилата на малобройни и малцинствени културни

общности и стимулирането на техните възможности за изява е начин културните различия да се възприемат позитивно, а не като причина за конфронтация и противопоставяне между отделните общности⁹. Социалните и културни норми пък играят важна роля в избора на жената от гл.т. на заетост.

Помощта на ЕС за развиващите се страни се основава и на факта, че културните индустрии, културният туризъм и обменът на културни блага спомагат за генерирането на растеж, посредством създаването на работни места и доходи за населението.

В допълнение, устойчивостта и въздействието на европейската помощ зависят до голяма степен от това, доколко даденият проект/

Примери: В Мароко, регионалният съвет на Suss-Massa-Draa и Мароканският кинематографичен център са развили съвместен проект, който оказва директно влияние на социално-икономическото развитие на региона. Заснеманите на място чужди филми допринасят за формиране на годишни финансови потоци от над 100 млн. щ.д. и създават директно или индиректно над 90 000 работни места, включително за занаятчии, подпомагащи киното, техници, хотелиери, магазинери.

инициатива са интегрирани в съответния културен контекст на страната бенефициент и нейното население.

ЕС действа с амбицията да бъде истински „глобален актьор” на международната сцена, а наред с това разполага и с най-внушителната дипломатическа служба в света, поддържащи делегации и офиси в почти всички развиващи се страни. Заради културното многообразие, което самата Европа носи в себе си, както и мястото на културното многообразие не само за изграждане на „европейската идентичност”, но и за отношението на ЕС към неговите партньори, важноста на културния фактор във външните отношения на Съюза е ясно осъзнат, но все още не се използва пълноценно. Особено важно е този въпрос да се погледне в светлината на факта, че силната и привилегирована позиция, която Европа има на международната сцена в областта на културата, е изправена пред все по-силната конкуренция на други страни и региони. Бъдещата стратегия на ЕС по отношение на култура във външната дейност има всички шансове да преодолее съществуващата фрагментация на европейските програми и проекти в областта. Работата за целево и стратегическо използване на културата във външните отношения тепърва предстои да навлезе по-активно в дневния ред на вече започналия своята дейност в резултат на състоялите се през май т.г. избори Европейски парламент и бъдещата Европейска комисия. Българското МВНР следва да се включи активно в процеса по създаване на стратегия на ЕС, посветена на ролята на културата във външните отношения. Участието в преговорите на равнище ЕС може да се основава

на опита и сравнителни преимущества на България в областта, включително по линия на помощта за развитие, с координираното участие на всички релевантни структури на ведомството – от работещите по европейските въпроси и тези на ООН и развитието дирекции, до Държавния културен институт и Дипломатическия институт. МВНР би следвало да подкрепи и усилията на генералния директор на ЮНЕСКО г-жа Ирина Бокова в интегрирането на културата в международната рамка на политиката за развитие за периода след 2015 г.

БЕЛЕЖКИ

¹ Резолюция на Европейския парламент от 12 май 2011 г. относно културното измерение на външната дейност на ЕС (2010/2161(INI).

² Проект „Preparatory action”, осъществяван с финансиране от ЕК, с лидерството на Гюте институт, с участие на културните институти на Великобритания, Франция и Дания, на Белгийския център за изящни изкуства, Европейската културна фондация, изследователската и консултантска компания „КЕА”, немския Институт за външни отношения, както и независими експерти. Официалната страница на проекта е: <http://cultureinexternalrelations.eu/preparatory-action-on-culture-in-the-eus-external-relations/>.

³ Изказване на тема „Културата във външните отношения на ЕС”, 7 април 2014 г., Брюксел, направено в рамките на заключителната конференция по проекта „Preparatory action”.

⁴ Изказване на Ирина Бокова, направено на 15 май 2013 г., Китай, в рамките на глобална конференция относно ролята на културата за постигане на устойчив растеж.

⁵ SWD (2013) 307 от 21.08.2013. Работен документ на службите на Комисията към доклад на

Комисията до Европейския парламент и Съвета „Годишен доклад от 2013 г. относно политиките на Европейския съюз за развитие и външно подпомагане и тяхното изпълнение през 2012 г.”

⁶ С. 6, EU statement, ECOSOC High-level segment (1-4 July 2013), Geneva, Annual Ministerial Review of the theme “*Science, technology and innovation, and the potential of culture, for promoting, sustainable development and achieving the Millennium Development Goals*”.

⁷ Изследване на ЮНЕСКО чрез Индикатори за проследяване на културата в развитието, финансирано от Испания /Culture for development indicators suite CDIS/, 2012 г.

⁸ Резолюция на Европейския парламент от 12 март 2014 г. относно оценката и определянето на приоритетите за отношенията на ЕС с държавите от Източното партньорство (2013/2149 (INI).

⁹ Резолюция на Европейския парламент от 12 май 2011 г. относно културното измерение на външната дейност на ЕС (2010/2161 (INI).

ЛИТЕРАТУРА

1. Резолюция на Европейския парламент от 12 май 2011 г. относно културното измерение на външната дейност на ЕС (2010/2161(INI))

2. Резолюция на Европейския парламент от 12 март 2014 г. относно оценката и определянето на приоритетите за отношенията на ЕС с държавите от Източното партньорство (2013/2149(INI)

3. Резолюция на Европейския парламент от 12 май 2011 г. относно културното измерение на външната дейност на ЕС (2010/2161(INI))

4. EU statement, ECOSOC High-level segment (1-4 July 2013), Geneva, Annual Ministerial Review of the theme “*Science, technology and innovation, and the potential of culture, for promoting, sustainable development and achieving the Millennium Development Goals*”.

ROLE OF CULTURE IN FOREIGN ACTIVITIES OF THE EUROPEAN UNION

*Dr. Alexandra Kostova,
Professor. Doctor of Economic Sciences Stoyan Dentchev*

Abstrakt

Culture is an integral part of the strategic objective of the European Union for prosperity, solidarity and security. The study traces the cultural diplomacy of the European Union. Examples are given, reflecting the EU aid to developing countries in the field of cultural industries, cultural tourism and exchange of cultural goods. Addressed is access to cultural programs of the European Union – an important tool in the ongoing reforms in the countries of Southeast Europe.

Presented is the experience of Bulgaria in the integration of culture in the international framework of European policy.

Keywords: *European Union, culture, diplomacy, European policy reforms, cultural programs*

